

**І.В. Гончаренко, д-р екон. наук, професор
А.В. Гах, О.С. Ковалевська, магістранти
Миколаївський національний аграрний університет**

ПІДТРИМКА ДЕРЖАВИ У РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Постановка проблеми Протягом останніх трьох років Україна закріпила за собою статус світового лідера з виробництва та експорту аграрної продукції. Світова продовольча криза, зростання світових цін, підвищила конкурентоспроможність українських товарів. Без сумніву, членство України у Світовій Організації Торгівлі також має свої позитивні наслідки та вплив на збільшення експортного потенціалу. Проте, потенціал реалізовано далеко не в повній мірі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій Дослідженням проблем розвитку зовнішньоекономічної діяльності та реалізації експортного потенціалу аграрних підприємств займалося багато вчених, серед яких О.І. Башнянин, С.М. Кваша, Б.Й. Пасхавер та ін., але, досконалі системи забезпечення державою сприятливого середовища для реалізації експортного потенціалу аграрних підприємств залишаються невирішеними [1, 2, 3].

Формулювання цілей статті Метою статті є вивчення досвіду сучасних систем протекціоністських заходів в аграрній сфері, спрямованих на створення виробникам найбільш сприятливих умов на внутрішньому і зовнішніх ринках, та формування пропозицій для підтримки реалізації експортного потенціалу вітчизняних аграрних підприємств.

Виклад основного матеріалу досліджень Україна посідає перше місце в світі за обсягами експорту ячменю, а її потенціал в експорті пшениці, кукурудзи та насіння соняшнику збільшується швидкими темпами. З 2011 р. Україна входить до трійки світових лідерів [експорту зерна](#). Українське сільське господарство виробляє вдвічі більше продукції, ніж споживається на внутрішньому ринку. Для порівняння: Великобританія виробляє тільки 60 відсотків споживаного в країні продовольства. Основними покупцями української сільгосппродукції в 2012 р. були країни ЄС та СНД [4].

Подальше нарощування позитивних тенденцій потребує формування в Україні сучасної системи протекціоністських заходів в аграрній сфері, яка спрямована на створення національним виробникам найбільш

сприятливих умов на внутрішньому і зовнішніх ринках, зберігає присутність держави на ринках у якості кредитора, гаранта, донора з функціями стимулювання експортного виробництва. У світовій практиці використовуються різні методи цього стимулювання. Зокрема, застосовуються прямі дотації експортерам у вигляді експортних премій, виплати різниці вартості послуг з транспортування вантажів; видача на пільгових умовах експортних кредитів, державне страхування і надання гарантій при здійсненні зовнішньоекономічних операцій з країнами з нестабільним політичним режимом, податкових пільг і тому подібне. Слід також відзначити, що держава бере на себе значну частину витрат з підготовки кадрів, дослідження кон'юнктури світового ринку тощо.

Заходи з державної підтримки виробників аграрної продукції в Європейському Союзі можна умовно поділити на два напрямки. Перший – це допомога, яку уряд ЄС надає всім фермерам, незалежно від країни та профілю їхньої діяльності. Другий передбачає деякі специфічні види допомоги й програми, які забезпечують уряди окремих країн для виробників або для галузі в цілому. У Європейському Союзі є так звана САП – Спільна аграрна політика (CAP, Common Agricultural Policy), яка пережила кілька реформ. САП – це узгоджені дії країн-членів ЄС щодо забезпечення збуту сільськогосподарської продукції за стабільними цінами, підвищення продуктивності сільськогосподарського виробництва, підтримки фермерів і забезпечення оптимальних цін для споживачів

САП тримається на 2 «стовпах» (pillars). Призначення першого – різні види підтримки в межах Спільного ринку, для чого передбачено єдину систему виплат (ЄСВ, single payment scheme) при дотриманні комплексу стандартних вимог у царині охорони довкілля, продовольчої безпеки забезпечення благополуччя тварин тощо та систему виплат за одиницю оброблюваної землі (СВОЗ, single area payment scheme). Ця частина фінансується ФОГСГ. Друга охоплює програми фінансування ЄС спільно з урядами країн-членів ЄС, зокрема агроекологічні програми, виплати для районів, які знаходяться в несприятливих природних умовах; інвестиційна допомога тощо. Фінансується Фондом з розвитку сільських районів [5].

Детальніше розглянемо систему виплат за одиницю оброблюваної землі. В кожному окремому випадку розміри виплат на один гектар залежать від низки факторів. Зокрема, кожна країна може обирати один із трьох способів розрахунку єдиного платежу: базовий або історичний підхід (розмір допомоги визначають виплати за попередні роки — сума не змінюється), регіональний або рівний («тариф» залежить від регіону, де знаходиться ферма), а також змішану модель (фермер отримує гроші

за регіональним принципом плюс фіксований процент від виплат за попередні роки). На практиці це означає, що залежно від країни виплата за гектар може змінюватися від 100 до 500 євро на рік. Це одна з основних форм загальноєвропейської підтримки. Проте є й інші: допомога для приватного зберігання (на період урегулювання ситуації на ринку); експортні дотації; мито на імпорт; покриття витрат при спалахах хвороби в національному масштабі (виплачується ЄС спільно з національними урядами, покриваються витрати за забій та повертається ринкова ціна за кожну тушу). З другого боку, в кожній із країн у питанні допомоги від держави є свої прерогативи. Так, у Німеччині та Бельгії акцент на інвестиційній підтримці, в Польщі – на селекційній, у Нідерландах – інноваційній, у Данії – інфраструктурній тощо [6].

Найважливішим важелем державного регулювання і підтримки доходів сільськогосподарського виробництва в економічно розвинутих країнах є ціни. Функцію регулятора виконують так звані підтримуючі ціни. В США існує два види таких цін: цільова і заставна. У країнах ЄС функцію цін підтримки виконують інтервенційні та цільові ціни. Інтервенційна ціна – це гарантована державою мінімальна ціна, за якою держава, закупівельні організації зобов'язані закуповувати сільськогосподарську продукцію у фермерів за умови, що фактично діючі ринкові ціни знижуються до її рівня. Цільові ціни в країнах ЄС встановлюють з метою визначення бажаного рівня ринкових цін. У США державна підтримка експорту сільськогосподарської продукції здійснюється порівняно з ЄС у значено менших обсягах (приблизно 2,5% загального фактичного рівня підтримки сектора). Основними формами субсидування тут є: надання експортних кредитних гарантій, підтримка просування продукції на зовнішні ринки, заходи прямого експортного субсидування, допомога фермерам у торговельному врегулюванні, програми міжнародної продовольчої допомоги тощо.

У країнах Заходу застосовується і позацінова державна підтримка доходів фермерів. Один з важливих напрямів такої підтримки – пільгове кредитування, що здійснюється в таких формах, як здешевлення процентної ставки за кредит, відшкодування певної частки кредиту державою, звільнення від сплати боргу в перші роки після одержання позики, продовженням строку повернення кредиту.

Україна не в повному обсязі використовує свій експортний аграрний потенціал, аналіз досвіду економічно розвинених країн показує, що для успішної інтеграції України до світового агропродовольчого ринку та ефективного використання експортного потенціалу, зусилля держави мають бути направлені на стимулювання експортної діяльності малих та

середніх підприємств. Малі та середні підприємства – це підприємства, які швидко реагують на кон'юнктуру ринку, сконцентровані на вузькому сегменті і спроможні ефективно здійснювати експортну діяльність. Надання їм відповідної своєчасної та якісної підтримки стане принципово новим поштовхом для розвитку конкурентоспроможного середнього та малого бізнесу в Україні. До основних інструментів допомоги малим та середнім підприємствам, що варто застосовувати на сучасному етапі належать: налагодження контактів та проведення переговорів через мережу закордонних дипломатичних установ України; юридичне оформлення інвестиційних проектів; підбір і подання заявок на участь у програмах співробітництва та залучення інвестицій тощо. Заходи, що сприятимуть експортній діяльності малих та середніх підприємств, повинні включати: залучення банків до кредитування експортоорієнтованих підприємств; створення спеціалізованих агентств страхування експортних ризиків як на бюджетній основі, так і приватними структурами; дотримання обов'язкових європейських норм екологічної безпеки; поширення позитивного досвіду використання нових інструментів кооперування малих, середніх і великих підприємств, практики пошуку партнерів за кордоном.

Висновки. Виробники аграрної продукції в Україні потребують підтримки держави у розвитку інфраструктури зовнішньоекономічної діяльності, зменшення тиску та усунення штучних бар'єрів для безперебійного ведення бізнесу в агросекторі. Це стимулюватиме залучення необхідних інвестицій для технічного та технологічного оновлення аграрного сектора, формування кращої ціни на аграрну продукцію, а значить – буде зростати прибуток агровиробника та сільського господарства в цілому.

Бібліографічний список: 1. Башнянин О.І. Система регуляції національної економіки в Україні // Регіональна економіка. – 2010. – № 4. – С. 15-17. 5. Башнянин О.І. Система регуляції національної економіки в Україні // Регіональна економіка. – 2010. – № 4. – С. 15-17. 2. [Пасхавер Б.Й.](#) Аграрний сегмент національного багатства [Текст] / Б.Й. Пасхавер // Економіка України. – 2013. – № 2. – С. 49-59. 3. [Кваша С.М.](#) Економічне обґрунтування програми виробництва зерна пшениці в Україні [Текст] / С.М. Кваша, М.М. Ільчук, І.А. Коновал // Економіка АПК. – 2013. – № 3. – С. 16-24. 4. [Електронний ресурс] <http://agronews.ua/node/25535> 5. [Електронний ресурс] <http://www.newsru.ua/finance/10jun2009/bird>. 6. [Електронний ресурс] <http://www.profishvine.com/indexukr.php?id = 116>

Гончаренко И.В., Гах А.В., Ковалевская О.С. Поддержка государства в реализации экспортного потенциала аграрных предприятий. Рассмотрен опыт создания национальным производителям наиболее благоприятных условий на внутреннем и внешних рынках, стимулирование экспортного производства в развитых странах мира, предложены меры государственной поддержки реализации экспортного потенциала отечественных аграрных предприятий.

Goncharenko I., Gah A., Kowalewskaja O. Support of the state is in realization of export potential of agrarian enterprises. Experience of domestic producers of the most favorable conditions for domestic and foreign markets, to stimulate export production in developed countries are considered measures of state support of export potential of domestic agricultural enterprises are suggests.